

Staronová CHKO Kokořínsko-Máchův kraj

Ladislav Pořízek

Osm dlouhých roků trvala cesta přehlášení a podstatného rozšíření chráněné krajinné oblasti Kokořínsko o tzv. Máchův kraj. Přírodovědná charakteristika i historie byly obsahem článku v časopise Ochrana přírody č.5/2012, ten se však téměř nezabýval „úřední“

stránkou celého procesu. A protože mohu říci, že jsem celou dobu stál přímo v centru dění jako vedoucí Správy CHKO, dovolím si udělat určitou rekapitulaci a podělit se o poznatky ze svého pravděpodobně životního úkolu v ochraně přírody.

Jak šel čas

Pomineme-li maloplošnou ochranu v území Máchova kraje, jejíž historická tradice na Bezdězu či v Pekle (údolí Robečského potoka pod Novozámeckým rybníkem) se datuje ještě do 19. století, je nejpropracovanějším záměrem územní ochrany sice nerealizovaná, ale pro nás inspirující národní přírodní rezervace Dokeské pískovce a mokřady z roku 1997. Tento záměr zahrnoval řadu i dnes stěžejních lokalit propojených rozsáhlým ochranným pásmem. Administrativně úspěšnou byla až příprava Natury 2000, nejprve vyhlášením ptačí oblasti Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady (94 km², rok 2004) a následně vznikem evropsky významných lokalit v roce 2005 (Jestřebko – Dokesko na ploše 70 km², s menší rozlohou Slatinné vrchy, Velký a Malý Bezděz, Horní Ploučnice) doplněných v roce 2009 o Poselský a Mariánský rybník. Právě úvaha o efektivní péči o území Natury 2000 měla logické vyústění v návrhu CHKO, a to konkrétně v roce 2006. Velkoplošná ochrana Máchova kraje však byla zvažována již v dokumentech typu „Program rozvoje chráněných krajinných oblastí“ z roku 1997 nebo „Státní program ochrany přírody a krajiny“ z roku následujícího.

Územní změny návrhu

První návrh předložený k předjednání zaujímal plochu 151 km². Hranice byla vedena po obecně definovaných hranicích (silnice, železnice, vodní tok, cesta). Je pravdou, že z toho důvodu jsme se nevyhnuli určitým arondacím. Po prvních připomínkách (předjednání) byl návrh redukován na 139 km², byla vyjmuta katastrální území Zákupy a Božíkov (rozsáhlé plochy travních porostů včetně části nivy Svitávky), Bohatice a Mimoň (arondace v lesích) a také byly redukovány zemědělské plochy v okolí Bezdězu (opět arondace) – tyto změny však nebyly příliš bolestné. Dlouho a komplikovaně se upravovala hranice v katastrálním území Vrchbělá. Jednání s městem Bělá pod Bezdězem byla pro nás hodně obtížná, návrh zde musel zcela respektovat hranici ptačí oblasti, ačkoliv jsme díky parcelní situaci nerespektující terén museli nechat geodetem zpracovat rozsáhlé ZMPZ (záznam podrobného měření změn), abychom hranici mohli později vložit do katastru nemovitostí. Naším původním záměrem bylo do CHKO zahrnout i údolí potoka Bělá s původními a dnes jen částečně dochovanými rybníky (vojenská

technika v bývalém vojenském prostoru Ralsko zničila hráze několika rybníků), to se bohužel nakonec nepodařilo. V posledních fázích přípravy jsme museli opustit (nesouhlas obecního zastupitelstva Zahrádek o jeden hlas) i území severně od Novozámeckého rybníka včetně hodnotné zástavby osady Karasy (rozvolněná zástavba původních statků s navazující členitou krajinou). Zde, bohužel, stejně jako v obci Bezděz, nám jednání komplikovala negativní zkušenost s památkovou ochranou (v Zahrádkách existence krajinné památkové zóny, v Bezdězu ochranné pásmo hradu zahrnující celou obec). Poslední ochrannářský významnou ztrátou byla redukce návrhu u Stvolínků, kde je EVL Ronov-Vlhošť (většinově ve stávajícím CHKO) vymezena i v mokřadech zasahujících několika hektary za železnici, po které je v úseku několika kilometrů hranice vedena. Po nesouhlasu obce a několika nových pracovních variantách jsme se rozhodli území nově zahrnuté do CHKO za železnici nerozšiřovat – část EVL tak zůstane mimo CHKO.

Na druhou stranu se na základě podnětu českolipského muzea podařilo zahrnout i plochy jižně od Hradčanského letiště, kde po divoké těžbě písku armádou vznikly vodní plochy, dnes obývané i naturovými druhy vášek či několika druhů chráněných obojživelníků.

Samostatnou kapitolou bylo definování hranic. Snahou dojít k obecně dohodě a vyřešit nekonfliktně vzniklé spory není místy hranice CHKO v terénu jasně zřetelná nebo je díky složité parcelní situaci na první pohled nelogická. Ve třech krajních případech jsme museli nechat zpracovat vlastní geodetické podklady.

Název

Až nečekaně nesnadným úkolem se stal nový název CHKO. Nepodařilo se najít jednotný název – např. Polomené hory je geologický pojem vztahující se jen ke staré části. Máchův kraj by mohl být název použitelný (inspirací byla mapa KČT), ale vadil nám zánik tradičního Kokořínska a kritické hlasy upozorňovaly na nepoužívaný princip inspirace jednou (naštěstí historickou) osobou – tehdy jsem si vzpomněl jen na Babiččino údolí. Přišla tedy řada na pomlčku, ale doplnění názvu pojmy Dokesko, Jestřebko, Kummerské pohoří, Podbezdězí, Ralsko či jazykově zajímavé

NPP Swamp, Severní zátoka Máchova jezera, v pozadí vrch Šroubený. Foto: Ladislav Pořízek

Časový rámec vyhlášení CHKO:

- 2006 – první jednání s účastí Správy na MŽP
- 2009 – dokončení návrhu na vyhlášení, návrhu zonace a plánu péče
- 22. září 2009 – první veřejné projednání se samosprávou (tzv. předjednávání)
- 2010 – stagnace (nové vedení MŽP)
- 26. červen 2011 – ministr Chalupa se v regionu setkává se všemi starosty a podporuje vznik CHKO
- 26. červenec 2011 – MŽP oznamuje záměr vyhlášení CHKO ve smyslu zákona
- 2012 – vyřizování 20 došlých námitek, následně ministr rozhoduje o dvou odvoláních (včetně odvolání VLS s.p.)
- 2013 – mezirezortní projednání, např. řešení námitek Ministerstva pro místní rozvoj
- 2014 – projednání v legislativní radě vlády, schválení nařízení vlády s účinností od 1. září t.r. (podpisy budou doplněny po schválení technické novely zákona č. 114/1992 Sb., v platném znění, resp. jeho přílohy s uvedením nového názvu Správy CHKO a dalších údajů)

Kriticky ohrožený hlízovec Loeselův se na jedné z lokalit vyskytuje ve více jak 3 000 jedinců. Foto: L. Pořízek

Tesařík alpský (Slatinné vrchy). Foto: Robert Šenk

Poplouchníci mělo vždy svá negativa. Zdůrazňovat jednu obec (Doksy, Jestřebí), vrchol s hradem na okraji (Bezděz) či dokonce mimo území (Ralsko), nečesky znějící Kummer či jazykolam inspirovaný řekou Ploučnicí nezískalo u účastníků obecnou shodu. Návrh k projednání tedy zůstal jako CHKO Kokořínsko a teprve shodné návrhy dotčených obcí v dalším procesu doplnili Máchův kraj. Velkou roli zde hraje fenomén Máchova jezera jako centra rekreace, která je pro region stěžejní ekonomickou aktivitou. Koneckonců i Kokořínsko v osobě romantického umělce K. H. Máchy našlo svého ctitele, jak dokládají jeho romány nebo kresby a zdokumentované pobyty na hradech Kokořín (tehdy jen trosky) či Houska (Máchou popisované nevysvětlitelné jevy snad inspirované pověstí o bráně pekelné). Kokořínskem prochází dálková trasa KČT Máchova stezka, najdeme tu Máchovu skálu i vyhlídku. Máchův kraj byl tedy předzvěstí předlouhého názvu nové CHKO, veřejností však akceptovaný.

Nová CHKO

Média sice operují s rozšířením CHKO Kokořínsko, jedná se však o vyhlášení nové, větší CHKO. Bude platit nový zřizovací výnos s jinými bližšími ochrannými podmínkami (např. plošně bude lezecká činnost vázána

na souhlas Správy, což bylo již dříve projednáno s ČHS), i Kokořínská část dozná změny hranic (rozšíření u Stvolínek zahrnující i Dolanský rybník) a zejména změny a upřesnění zonace. Když jsem v lednu 1997 přišel na Správu, na stole byla projednaná zonace v mapách 1 : 25 000 a I. zóna v papírových mapách katastru nemovitostí. Především zákresy na lesních pozemcích a nepřesné přenášení hranic segmentů I. a II. zóny z lesnické porostní mapy 1 : 10 000 do map zmíněných měřítek nám do dnes komplikuje jasné stanovení hranic zejména I. zóny pro potřeby finančních úřadů (dopady na daně z nemovitostí), lesních hospodářských plánů nebo zemědělských dotací. MŽP totiž schválilo zonaci v prosinci 1997 na dvou podkladech – zmíněných mapách 1 : 25 000 a první zónu v katastrálních mapách 1 : 2 880. O rozdílech a nepřesnostech se raději nebudu více rozepisovat. Při dnešní práci s geografickým informačním systémem je nově projednaná zonace připravená ke schválení do parcelní situace katastru nemovitostí, případné rozdíly jsou zdokumentovány podle parcelní situace pozemkového katastru, lesnických porostních map a v několika případech dokonce zpracováním ZPMZ (záznam podrobného měření změn). Hranice CHKO i segmentů zón tak bude identifikovatelná do posledního

metru. Navíc se zonace v kokořínské části mění na několika místech, kde stávající vymezení neodpovídalo aktuálním názorům a právnímu režimu – z I. zóny jsou vyřazena sídla v přírodní rezervaci Kokořínský důl (Štampach, Kokořínský důl, Vojtěchov, Ráj) a rekreační zástavba u Dubé (chaty v lese Nedamov, Panská Ves – část).

Zcela bezproblémový byl proces přehlášení v území existující CHKO. Ze všech došlých námitek se Kokořínska týkala jediná (drobná změna zonace), což je velmi zajímavé s ohledem na často medializované spory s ochranou přírody. Přitom na setkávání se starosty jsme vždy upozorňovali na připravované rozšíření a důsledky z toho plynoucí.

Bez poznání to nejde

Těžko si dokážu představit situaci, kdy připravujete chráněné území a přitom ho neznáte. Naštěstí většina pracovníků Správy alespoň některé části území znala; já osobně jsem měl velkou výhodu nejen v poznání území, ale i řady lidí při přípravách ptačí oblasti a evropsky významných lokalit. Naše Správa nebyla pro místní neznámá, vedle Natury 2000 jsme od roku 2004 začali působit v národních přírodních rezervacích a památkách (NPR, NPP),

určitou dobu jsme byli orgánem ochrany přírody pro ptačí oblast Českolipsko – Dokeské písčové a mokřady, vedli jsme řízení o výjimkách z ochrany silně a kriticky ohrožených druhů (vše v návaznosti na změny v zákoně o ochraně přírody a krajiny od r. 2004). Že jsme v regionu opravdu pracovali, dokazují např. změny „národě“, kdy na základě podkladů připravených Správou MŽP přehlašuje NPR Novozámecký rybník, NPP Swamp, NPP Peklo a vyhlašuje novou NPR Velký a Malý Bezděz a novou NPP Jestřebské slatiny. A troufnu si říci, že právě postupy Správy při výkonu státní správy i péče o chráněná území vytvořily předpoklad akceptování existence CHKO v nové části.

Musím vyzdvihnout naprostou většinu našich partnerů za jejich racionální a férový postup při projednávání. Ačkoliv bylo mnoho sporů, řešili jsme je a nacházeli kompromisy. Samozřejmě jsme nemohli počítat s tím, že vyjednáme vše, co jsme původně zamýšleli, ale těch dílčích

úspěchů bylo z mého pohledu opravdu mnoho. A s čím se jen těžko smírím, je skutečnost, že nejtěžší jednání bylo s lesními státními podniky, kdy jsme se setkali s postupy v rozporu s nařízením vlády, samozřejmostí byla odvolání do správních rozhodnutí atd. Ale to už byla politika, ne zájem místních.

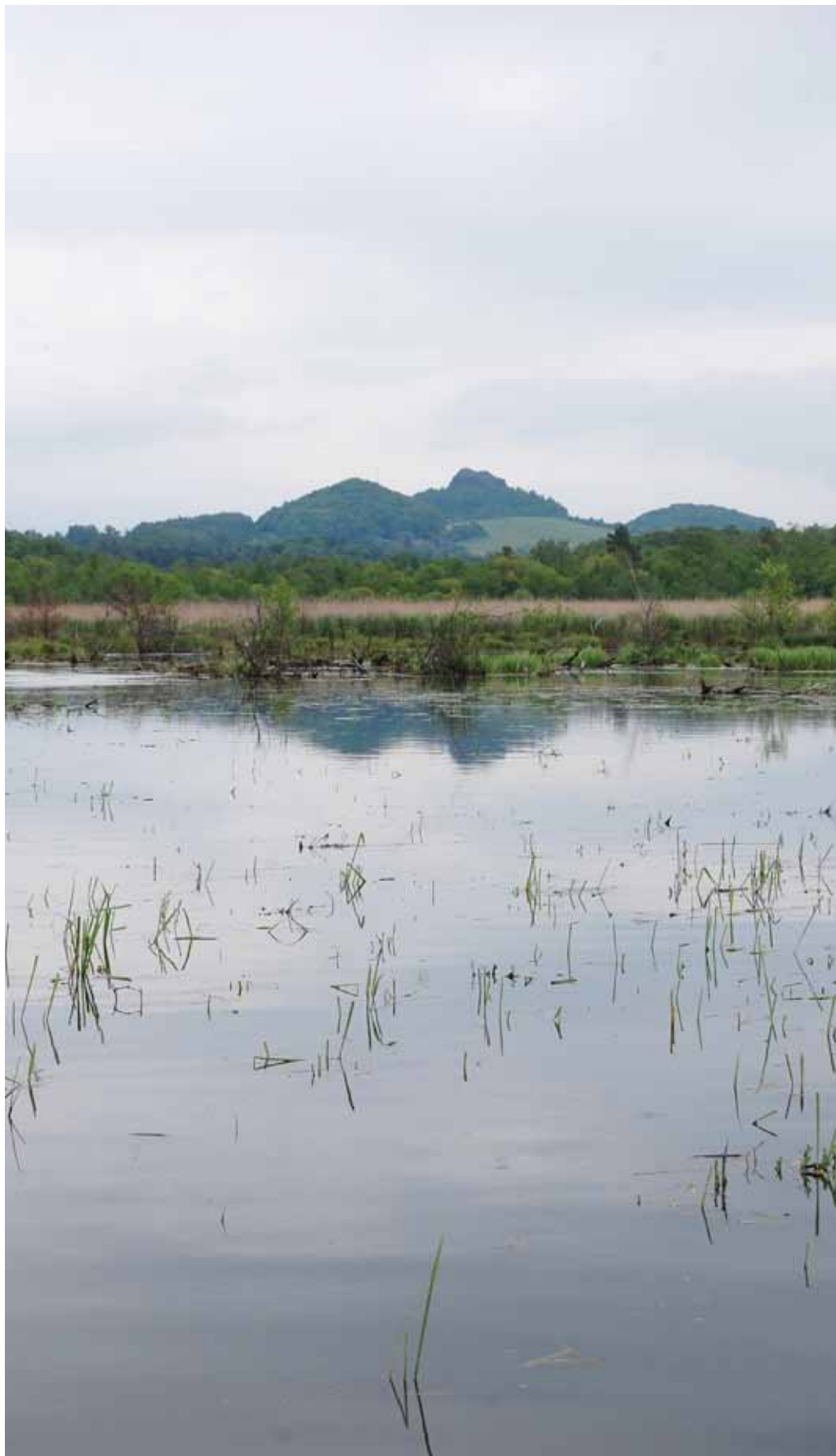
Zajímavé bylo využití zkušeností z neoblíbených komunikačních školení. Musím přiznat, že zásady typu zájmu o problémy protistrany, odlehčení jednání neformální diskusí, neurázení diskutujících při jejich triviálních neznalostech, přirozená slušnost, vhodné oblečení, dochvilnost atd. najednou získávaly na důležitosti. Ono je opravdu něco jiného jednat ve stávajícím chráněném území, kde za sebou máte přinejhorším zákon a razítko. My jsme ale byli v pozici, kdy se s námi také nemusel nikdo bavit. A přiznejme, že i takové případy byly – naštěstí jen jednotlivě a každý specifický.

Využít patriotismus

Každý trochu rozumný člověk vnímá své nejbližší okolí a vytváří si k němu vztah. Zejména venkované, lidé v krajině pracující mají spousty zážitků a prožitých příběhů. Umět si s takovými lidmi popovídat, poslouchat je, poptat se na zajímavosti a přitom si přisadit trochu svého, což z vás ale nesmí udělat chytrolína, to může přinést nový pohled na řadu problémů (zde historický vývoj krajiny v regionu ovlivněný odsunem Němců) a hlavně to vytváří osobní vztahy. Nám se např. podařilo – téměř ochránářsky nemyslitelným způsobem (za kterým si já osobně stojím) – změnit názory mnoha lidí z Jestřebí a Provodína na ochranu přírody. Jednalo se o problém v přítokové části NPR Novozámecký rybník – nyní převážně tvořené rákosinami a olšinami, dříve zde byly mokřadní louky se systémem kanálů odvádějících povrchovou vodu do Robečského potoka a ještě dříve dokonce hladina rybníka. Vysoká hladina spodní vody začala zaplavovat sklepy i s kotly

Robečský potok půl roku po obnově koryta. Foto: Ladislav Pořízek

Provodínské kameny z hladiny Novozámeckého rybníka. Foto: Ladislav Pořízek

a divočina navazující na zahrádky vyvolávala nevraživost na veškerou ochranu přírody. I my jsme měli zásadní problém posekat poslední zbytky přeplavených mokřadních luk (hlízovec snese zřejmě lépe dočasné vyschnutí než trvalé zaplavení). Paradoxně největší množství prstnatců májových bylo hned za zahradou chovatele, který louku pravidelně sekal a čistil přílehlou strouhu. Zkrátka zanášené koryto se postupně změnilo v jednolitou rákosinu. No a nám ochranářům se společně se správcem toku (potok se parcelně ztrácí v 300 ha parcely rybníka s vodní plochou 60–80 ha v majetkové správě AOPK ČR) podařilo finančně zajistit použití malého sacího bagru schopného projet Robečským potokem, obnovit koryto potoka a situaci tím zásadně zlepšit.

Nedotknutelná ekonomika, privilegovaná samospráva

Celou oblast lze z hospodářského hlediska označit za marginální, proto bylo nutné respektovat i ekonomické zájmy. Nemyslitelné bylo vytvářet konfliktní situace např. s těžářskou společností Provodínské píský (rozsáhlá těžba a úprava kvalitních sklářských písků), Rybářstvím Doksy (rybníční hospodářství na největších rybnících) nebo se zemědělci. S nimi byla z mého osobního pohledu jednání téměř bezproblémová – zemědělství je zde orientováno převážně na hospodaření na travních porostech a možnost nadstavbových titulů agroenvironmentálních opatření v chráněném území je pro ně zajímavá, navíc jako aktivní malozemědělec jsem s nimi uměl najít společnou řeč. Domluvit jsme se relativně rychle dokázali i s obecními lesy, mohli jsme na prostředcích z Programu péče o krajinu (finanční podpora výsadby jedle a hospodářsky méně významných listnáčů) konkrétně demonstrovat spolupráci s obecními lesy v CHKO. Nejtěžší to však bylo s lesy státními, kde naše ustupování např. v zonaci CHKO znamená zařazení druhově zajímavých porostů do třetích zón. Přitom jsme např. naráželi na porušování dříve dohodnutých principů ochrany tesaříka alpského (předmět ochrany EVL), kdy i v loňském létě probíhaly těžby v bukových porostech, dříví bylo delší dobu ponecháno na skládkách, kde je pro tesaříka atraktivní na kladení vajíček, ale po odvezení dřeva byly snůšky zlikvidovány. Tyto opakující se případy neshody mezi zájmy

ochrany přírody a hospodařením ve státních lesích (konkrétně se jedná o hospodaření Vojenských lesů a statků) vidím jako jeden z největších problémů budoucí CHKO. Ochrana přírody však musí postupovat velmi uváženě a vnímat hospodářské dopady svých kroků. Nezastupitelné jsou v tomto ohledu ekonomické nástroje, a to zejména administrativně nejjednodušší Program péče o krajinu v dotačních titulech A, kdy „úřad“ v podstatě zpracuje příslušná správa CHKO a hospodář s ním má minimální zátěž.

Respektovaným a v některých ohledech privilegovaným partnerem byla samospráva, v první řadě obecní zastupitelstva a přímo starostové. S nimi jsme jednali s vědomím, že se jedná o zvolené reprezentanty občanů, že právě tito lidé dostali důvěru místních k tomu, aby v mnoha ohledech sami rozhodli, co bude pro ostatní nejlepší. Osobně si vážím postojů všech starostů a jsem velmi vděčný zejména těm, kteří nám v těžkých chvílích svým postojem pomáhali přesvědčit ostatní zastupitele a nebáli se toho, že se CHKO stalo i předvolebním tématem. Musím přiznat, že bez této aktivní podpory několika starostů by CHKO zřejmě nebyla.

Poděkování

Předlouhá cesta naší nové CHKO zaměstnávala několik let, byť s různou intenzitou, nejen Správu CHKO Kokořínsko a ředitelství AOPK ČR, ale samozřejmě i Ministerstvo životního prostředí, zejména odbor zvláštní územní ochrany přírody a krajiny a později i odbor legislativní. Nechci být osobní, ale zvlášť bych vyzdvihl práci Ing. Dušana Utínka, ve stěžejní době vedoucího oddělení chráněných krajinných oblastí uvedeného odboru MŽP, se kterým jsme absolvovali jednání zastupitelstev dotčených obcí dokonce ve dvou volebních obdobích, desítky jednání s vedením obcí, hospodařícími subjekty, ale i konkrétními vlastníky. Ve většině případů se podařilo naše partnery přesvědčit, že existence CHKO sice přináší určitou regulaci území, ale ta je z hlediska většinového zájmu v regionu potřebná a někdy dokonce výhodná. Snad se nám toto přesvědčení podaří v budoucnu naplňovat.

Autor pracuje v AOPK ČR, jako vedoucí správy CHKO Kokořínsko

Robečský potok v zátopě Novozámeckého rybníka. Foto: Ladislav Pořízek